

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 27-martdagi «O'zbekiston Respublikasida elektr energetika tarmog'ini yanada rivojlantirish va isloh qilish strategiyasi to'g'risida» PQ-4249-sonli qarori. <https://lex.uz/docs/4257083>
4. Salimov O. va boshqalar. Qayta tiklanuvchi energiya manbalari. O'quv qo'llanma. – T.: TIQXMMI. 2019. – 450 b.
5. Saidov M.S. Elektr energetika tarmog'ini tartibga solish va boshqarishning iqtisodiy xususiyatlari. // Iqtisodiyot va ta'lim. / 2023-yil, 1-son. <https://cedr.tsue.uz/index.php/journal/article/view/950/863>
6. Anorboyev A., Qodirov D. Energiya tejamkorlik asoslari. O'quv-uslubiy qo'llanma. – T.: TIQXMMI. 2020. – 147 b.
7. Saidov M.S. Elektr energetikasi sohasining boshqaruv samaradorligini oshirish masalalari. // Iqtisodiyot va ta'lim. / 2023-yil 3-son. <https://cedr.tsue.uz/index.php/journal/article/view/1129/1016>
8. Abulqosimov H. Davlatning iqtisodiy xavfsizligi. O'quv qo'llanma. – T.: Akademiya, 2012. – 351 b.
9. Zokirov Sh. Qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish borasidagi xorij tajribasi. // Iqtisodiyot va ta'lim. 4-son. 2017. 7-12-b.
10. Xonkeldiyeva G. Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida korporatsiyalarni boshqarishning ilmiy-metodologik asoslari. 08.00.13 – “Menejment” ixtisosligi bo'yicha iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. – T., 2018.
11. U.S. Energy Information Administration. International Energy Outlook 2016. With Projections to 2040. R. 1. [https://www.eia.gov/outlooks/ieo/pdf/0484\(2016\).pdf](https://www.eia.gov/outlooks/ieo/pdf/0484(2016).pdf)
12. O'zbekistonda qayta tiklanadigan energetikani rivojlantirish istiqbollari. BTM, taraqqiyot dasturi, O'zbekiston. 2007-y.
13. Saidov M.S. Elektr energetika tarmog'ini boshqarishdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari. // “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” (Economics and Innovative Technologies) ilmiy-elektron jurnali. 1/2023, yanvar-fevral (№ 00063). DOI: https://doi.org/10.55439/EIT/vol11_iss1/a19
14. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 31-martdagi “Gidroenergetika sohasini yanada isloh qilish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-104-sonli qarori. <https://lex.uz/docs/6420310>
15. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi ma'lumotlari.
16. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 16-fevraldagi “2023-yilda qayta tiklanuvchi energiya manbalarini va energiya tejavchi texnologiyalarni joriy etishni jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-57-sonli qarori. <https://lex.uz/uz/docs/6385716>
17. Саидов М.С. Ўзбекистонда табиий монополь ташкилотларни бошқариш ва тартибга солишнинг иқтисодий ва ҳуқуқий жиҳатлари. // “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy-elektron jurnali. 3-son, may-iyun, 2021-yil. https://iqtisodiyot.tsue.uz/sites/default/files/maqolalar/11_Saidov.pdf
18. Саидов М.С. Глобализация условий табиий монополь ташкилотлар фаолиятини давлат томонидан тартибга солишнинг институционал хусусиятлари. // «Таълим-тарбия жараёнига инновацион ёндашувлар, муаммо ва ечимлар» мавзусидаги республика илмий-амалий конференцияси. – Т., 2022 й. 197-203-б. <https://zenodo.org/records/6585036>
19. Саидов М.С. Табиий монополь ташкилотларни бошқаришнинг назарий-услубий жиҳатлари. // Иқтисодиёт ва таълим. 2021 йил, 2-сон. <https://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/3104/816>
20. Саидов М.С. Табиий монополь ташкилотларни бошқаришда рақобат муҳитини ривожлантириш. // Иқтисодиёт ва таълим. 2021 йил, 4-сон. <https://cedr.tsue.uz/index.php/journal/article/view/125/121>
21. Саидов М.С. Табиий монополияларни бошқариш ва тартибга солишнинг хориж тажрибаси. // Иқтисодиёт ва таълим. 2021 йил, 5-сон. <https://cedr.tsue.uz/index.php/journal/article/view/209/256>

OZIQ-OVQAT SANOATI KORXONALARIDA INNOVATSION SALOHİYATNI OSHIRISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH

Xamrayev Nodirbek Ravshanovich
Qarshi davlat universiteti

 https://doi.org/10.55439/ECED/vol25_iss2/a35

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqolada oziq-ovqat korxonalarida innovatsion salohiyatni oshirish mexanizmini takomillashtirish, oziq-ovqat korxonalarini boshqarish mexanizmini yaxshilamasdan, ularning huquqlarini himoya qilish tizimini takomillashtirmay, tadbirkorlik faoliyati samaradorligini oshirish va tashqi manbalardan investitsiyalar kiritishni ko'paytirish masalalari tadqiq qilingan. Bundan tashqari qayta ishlash sanoati mahsulotlari sifatini oshirish nafaqat xorijiy investitsiyalarning kirishini rag'batlantirish, balki butun korxonada faoliyatini zamon talablariga mos holda modernizatsiyalash, texnik va texnologik jihatdan yangilash bo'yicha taklif va tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: oziq-ovqat sanoati, oziq-ovqat bozori, oziq-ovqat turlari, innovatsion salohiyat, bozor elementlari, boshqaruv strategiyasi, raqobat ustunligi, bozor imkoniyatlari, iqtisodiy mexanizm, tashkiliy mexanizm, tadbirkorlik faoliyati, tadbirkorlik subyekti, tadbirkorlik qobiliyati, tadbirkorlik infratuzilmasi.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМА НАРАЩИВАНИЯ ИННОВАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Хамраев Нодирбек Равшанович
Каршинский государственный университет

Аннотация. В данной научной статье рассматривается проблема совершенствования механизма наращивания инновационного потенциала на предприятиях питания, повышения эффективности предпринимательской деятельности без совершенствования механизма управления предприятиями питания, совершенствования системы защиты их прав, увеличения притока инвестиций из внешних источников. Кроме того, даны предложения и рекомендации по повышению качества продукции перерабатывающей промышленности не только для стимулирования притока иностранных инвестиций, но и для модернизации, технического и технологического обновления деятельности всего предприятия в соответствии с требованиями времени.

Ключевые слова: пищевая промышленность, продовольственный рынок, виды продуктов питания, инновационный потенциал, элементы рынка, стратегия управления, конкурентное преимущество, рыночные возможности, экономический механизм, организационный механизм, предпринимательская деятельность, хозяйствующий субъект, предпринимательская способность, инфраструктура предпринимательства.

IMPROVING THE MECHANISM OF INNOVATION CAPACITY BUILDING IN FOOD INDUSTRY ENTERPRISES

Khamraev Nodirbek Ravshanovich
Karshi State University

Annotation. In this scientific article, it remains a problem to improve the mechanism of innovative capacity building in food enterprises, increase the efficiency of entrepreneurial activity and increase investment from external sources without improving the mechanism of management of food enterprises, improving the system of protection of their rights. In addition, proposals and recommendations have been made to improve the quality of products of the processing industry not only to stimulate the entry of foreign investments, but also to modernize, technically and technologically update the activities of the entire enterprise in accordance with the requirements of the Times.

Keywords: food industry, food market, types of food, innovative potential, market elements, management startup, competitive advantage, market opportunities, economic mechanism, organizational mechanism, entrepreneurial activity, business entity, entrepreneurial ability, entrepreneurial infrastructure.

Kirish. O'zbekistonda oziq-ovqat sanoati faoliyatini yanada takomillashtirish, sohada barqaror rivojlantirishga asos bo'luvchi qonun hujjatlari ishlab chiqish, bundan tashqari xalqaro integratsiyalashuv jarayonlarida faol ishtirok etishga alohida e'tibor berilmoqda. Oziq-ovqat sanoat mahsulotlariga bo'lgan talabni maksimal darajada qondirish, oziq-ovqat sanoatining unumdorligini orttirish, sohada axborot texnologiyalarini va sun'iy intellekt kabi zamonaviy texnologiyalarni tatbiq etish muhim omil sanalmoqda.

O'zbekiston iqtisodiyotida amalga oshirilayotgan bozor iqtisodiyoti tamoyillari, iqtisodiy islohotlarni jadallashtiradigan xususiyatlar, ishlab chiqarish bilan shug'ullanuvchi korxonalarini samarali boshqarishning innovatsion yo'nalishlariga talab tobora ortib bormoqda. Oziq-ovqat sanoati foydalanilayotgan eskicha tizimdagi boshqaruv usullarining mavjudligi dolzarb muammo sanaladi. Boshqaruv tizimi – ichki tuzilishi bilan tavsif-

lanadigan boshqaruvning tashkiliy tuzilishi nafaqat o'ziga xos boshqaruv tizimi, balki uning ichida o'zgarishlar yuz beradigan shakl, tizimning yangi sifatga o'tish shartlari paydo bo'ladi.

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar, iqtisodiyotni modernizatsiyalash borasidagi sa'y-harakatlarning yanada kuchaytirilishi sharoitida hozirgi kunda oziq-ovqat sanoati korxonalarida texnika va texnologiyalarni keng joriy etish hamda investitsiyalar jalb qilish doirasini kengaytirish kerak. Shu sababli O'zbekiston Respublikasida turli mulchilikka asoslangan ishlab chiqarishning vujudga kelishi, asosan, bozor iqtisodiyotiga o'tish davrida, ya'ni iqtisodiyotda sanoat korxonalarini ko'rinishidagi birlashmalarning rivojlanishi, ularda xo'jalik yurituvchi subyektlar, hissadorlik jamiyatlari, unitar (shu'ba) korxonalar, mas'uliyati cheklangan va cheklanmagan jamiyatlari vujudga keldi. Shuningdek, tashkil etilgan korxonalar va tashkilotlar o'z faoliyatlarining jahon hamjamiyatiga integratsiyalashuvi orqali

innovatsiya va investitsiya mablag'larini ko'paytirish hisobiga o'zlariga iqtisodiy shart-sharoitlar yaratadi.

Respublika iqtisodiyotini rivojlantirishda sifat o'zgarishlaridan samaraliy foydalanish maqsadida mavjud texnika va texnologiyalarga suyanagan holda, innovatsion faoliyatdan samarali foydalanish va uni qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirishga ham ahamiyat qaratish darkor. Bu rivojlangan mamlakatlar darajasiga tenglashish imkonini bersa, faqat faol innovatsion faoliyatgina ushbu muvaffaqiyatning uzoq muddatini ta'minlaydi.

Respublikada oziq-ovqat sanoatini rivojlantirish, sohaga investitsiya mablag'larini jalb qilish va eksport faoliyatini qo'llab-quvvatlash bo'yicha amalga oshirilgan chora-tadbirlar natijasida oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmi 6,1 milliard AQSh dollaridan va ularning yillik eksporti hajmi 510 million AQSh dollaridan oshdi. Shuningdek, oxirgi uch yilda import o'rnini bosuvchi 75 turdagi 289,9 million AQSh dollari miqdoridagi oziq-ovqat sanoati mahsulotlari ishlab chiqarilishi ta'minlanib, import hajmi 7,4 foizga kamaydi. Respublika sanoatida oziq-ovqat sanoati ulushi 14 foizdan 16,6 foizga oshdi; keyingi besh yilda sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish faoliyatini qo'llab-quvvatlashning samarali mexanizmlarini joriy etish, mavjud quvvatlarni modernizatsiya qilish, texnik va texnologik qayta jihozlash, yangi loyihalarga investitsiyalarni jalb qilish, bozorda raqobatbardosh mahsulotlar turini yanada kengaytirish, import o'rnini bosuvchi mahsulotlar ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish hisobiga yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarish hajmini 1,5 baravarga va eksport ko'rsatkichlarini 2 baravarga oshirish maqsadida [1]:

1. Oziq-ovqat sanoati va qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash sohasini rivojlantirish bo'yicha investitsiya loyihalarini moliyalashtirish uchun:

a) «O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini modernizatsiya qilish» loyihasi doirasida jalb qilingan mablag'lar hisobidan 80 million AQSh dollari va «Chorvachilik sohasini rivojlantirish (2-bosqich)» hamda «Chorvachilik sohasini barqaror rivojlantirishni moliyalashtirish» loyihalari doirasida jalb qilingan mablag'lar hisobidan 40 million AQSh dollarini yo'naltirish bo'yicha Jahon banki va Fransiya taraqqiyot agentligi bilan kelishuvga erishilganligi ma'lumot uchun qabul qilinsin;

b) Qishloq xo'jaligi vazirligi Iqtisodiyot va moliya vazirligi, Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi, tijorat banklari bilan birgalikda:

2024-yil 1-iyulga qadar «Mevalar-sabzavotchilik tarmog'ida qo'shilgan qiymat zanjiri yaratishni rivojlantirish (2-bosqich)» loyihasi doirasida jalb qilingan 100 million AQSh dollarini oziq-ovqat yo'nalishidagi loyihalarni moliyalashtirishga yo'naltirish masalasini Yaponiya xalqaro hamkorlik agentligi (JICA) bilan kelishsin;

qayd etib o'tilgan xalqaro moliya institutlaridan jalb qilingan mablag'lar hisobidan 45 million AQSh dollarini belgilangan tartibda oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqaruvchi hamda eksport qiluvchi korxonalarini aylanma mablag'lar bilan ta'minlashga yo'naltirsin.

O'zbekiston iqtisodiyotida oziq-ovqat sanoatini rivojlantirishga oid islohotlarning chuqurlashuvi yuz bermoqda. Jumladan, oziq-ovqat korxonalarini boshqarish mexanizmini yaxshilamadan, ularning huquqlarini himoya qilish tizimini takomillashtirmay tadbirkorlik faoliyati samaradorligini oshirish va tashqi manbalardan investitsiyalar kiritishni ko'paytirish muammo bo'lib qolmoqda. Bundan tashqari qayta ishlash sanoati mahsulotlari sifatini oshirish nafaqat xorijiy investitsiyalarning kirishini rag'batlantirish, balki butun korxonalar faoliyatini zamon talablariga mos holda modernizatsiyalash, texnik va texnologik jihatdan yangilashni ham qamrab olishi lozim.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 18-fevralda PQ-2492-sonli «Respublika oziq-ovqat sanoatini boshqarishni tashkil etishni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi qarori qabul qilingan [2]. Bu qarorga ko'ra «Respublika oziq-ovqat sanoatini tizimini tubdan takomillashtirish bo'yicha chora-tadbirlar dasturi»da belgilangan vazifalar va tadbirlarni bajarish yuzasidan korxonalar to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni keng jalb etish, oziq-ovqat sanoati korxonalarini faoliyatining samaradorligini tubdan oshirish, bo'lajak investorlar uchun ularning ochiqligi va jozibadorligini ta'minlash, korxonalarini strategik boshqarishda oziq-ovqat sanoatida tadbirkorlar rolini kuchaytirish uchun qulay sharoitlar yaratish maqsadida tadbirkorlikni rivojlantirish bo'yicha tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish masalalarini o'rganish va ularga yechim topish lozim.

Mamlakat iqtisodiyotining barqaror o'sishi, aholi turmush darajasini oshirish hamda aholining yashash farovonligi hal qiluvchi mavjud resurslardan samarali foydalanish bo'yicha to'plangan ilmiy-amaliy texnologik salohiyatni davriy ravishda amalga oshirishga bog'liq. Chunki kichik biznes va xususiy tadbirkorlik iqtisodiyotning real sektorini rivojlantirayotgan asosiy elementi hisoblanib, mavjud loyihalarni tatbiq etish hamda yangi

g'oyalarni amalga oshirishda yetakchilik innovatsion tadbirkorlik, innovator-subyektlarga ko'p darajada daxldordir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Rivojlangan mamlakatlarda sanoat korxonalarining boshqarish tizimida innovatsion faoliyatning strategik va tizimli yondashuviga alohida e'tibor berilgan. Natijada aniq bir tarmoqda ishlab chiqarishni samarali amalga oshirish, boshqaruvni markazlashtirish va innovatsion faoliyatning yanada kuchayishi kuzatilmoqda. Chunki xususiy mulkchilikning rivojlanishi oziq-ovqat sanoati korxonalarida innovatsion faoliyat samaradorligini oshirishni talab etadi. Davlat tomonidan xususiy mulk va mulk egalarining huquqlari himoya etilishi investorlar tomonidan oziq-ovqat sanoati korxonalarida innovatsion muhitni yaxshilashga imkoniyat beradi.

Oziq-ovqat sanoati oziq-ovqat mahsulotlarini tayyor shaklda yoki yarimtayyor mahsulotlar shaklida, shuningdek, ichimliklar ishlab chiqaradigan sanoat tarmoqlari guruhidir. Oziq-ovqat sanoati korxonalarini xomashyoni yig'ish, ularni qayta ishlash va yakuniy iste'molchiga yetkazib berishni tashkil etishni eng yaxshi shaklga keltirish bilan shug'ullanadi. Asosiy maqsad aholining oziq-ovqatga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish uchun mahsulot ishlab chiqarishga yo'naltirilgan [3].

Oziq-ovqat mahsulotlari bozorining mazmun-mohiyati, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi, unga ta'sir etuvchi omillarni baholashdagi uslubiy yondashuvlarda alohida yagona bir fikrga erishilmagan. Oziq-ovqat tovarlari bozori tushunchasiga olimlar turli xil yondashuvlar asosida ta'rif berishgan. Biz o'z tadqiqotimizda ularning ayrimlarini qiyosiy tahlil etishni joiz deb bildik.

Oziq-ovqat sanoati aholi yashash punktlarida rivojlangan. Bu xomashyodan keng foydalanishga va oziq-ovqat mahsulotlarini doimiy iste'mol qilishga yordam beradi. Lekin bu turdagi sanoatning ham o'ziga xos qonuniyatlari mavjud bo'lib, bu tarmoqdagi korxonalarini joylashtirish, ularning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olishga asoslanadi. Mamlakatimizning yetakchi ilmiy-tadqiqot institutlari olimlarining tavsiyalari asosida, qishloq xo'jaligining rivojlanishi ishlab chiqarishning ushbu sohasiga sezilarli darajada ijobiy natijasini beradi: u hududlardagi ushbu tarmoq korxonalariga hamda hayvonlar uchun ham ozuqa yetkazib berishni o'z ichiga olgan tarmoqdir [4].

V.D.Goncharov bozor elementlarini to'liq aks ettirishga harakat qilib, oziq-ovqat tovarlari bozorini «oziq-ovqat tovarlarini ishlab chiqarish va taqsimlash jarayonida vujudga keladigan xo'jalik yurituvchi subyektlarning xaridor va sotuvchi

tanlashdagi, narx belgilashdagi va mablag' shakllantirishdagi erkinlik bilan tavsiflanadigan iqtisodiy munosabatlar tizimi»[5] deb ataydi. N.P.Ketova esa shu ta'rifni to'ldirib, «axborotdan foydalanish»ni [6] ham qo'shadi.

L.A.Aliyeva va T.Svetlorusova oziq-ovqat tovarlari bozorini «qishloq xo'jaligi, qayta ishlash va oziq-ovqat iste'molchilari o'rtasidagi vositachi» [7] sifatida ta'riflaydi.

Y.B.Kostrova oziq-ovqat tovarlari bozoriga dinamik tizim deb qaraydi: «Mahsulot sifati va narxi nazorat qilinib, ishlab chiqaruvchi va iste'molchi o'rtasidagi mustahkam aloqa, mutanosib ravishdagi ishlab chiqarish va yetkazishdagi dinamik tezkor tizimdir» [8].

Oziq-ovqat sanoatining murakkab tarmoq deb e'tirof etilishiga uning birlamchi ehtiyojni qondirishi uchun mamlakat aholisiga oziq-ovqat sanoati mahsulotlarini ishlab chiqarishidir. Bugungi rivojlanish bosqichida oziq-ovqat sanoati korxonalarining faoliyat turi va tarmog'i ko'payib bormoqda. Oziq-ovqat sanoat tarmog'i mahalliy qishloq xo'jaligi, chorvachilik, bog'dorchilik, baliqchilik, parrandachilik va mahsulotlar yetkazib berish bilan boshqa tarmoqlarga bevosita bog'langan sanoat hisoblanadi. Jamiyatdagi o'rtacha bitta odam iste'mol qiladigan oziq-ovqatning 83 % qismi qishloq xo'jaligi taqmog'i orqali ishlab chiqariladi [9].

Umumiy mazmunda, oziq-ovqat sanoatida tadbirkor o'z faoliyati jarayonida nafaqat o'z manfaatini, balki jamoa, jamiyat manfaatlarini va iste'mol tanlovini ham qondirishga xizmat qiladi. Eng muhimi, bu faoliyat tufayli aholi farovonligini ta'minlash, uning kundalik iste'mol mahsulotlari uchun zarur bo'lgan talabini uzluksiz ishlab chiqarish imkoniyatini yanada kengaytiradi, deb hisoblanadi [10].

S.U.Nuraliyev va D.S.Nuraliyeva ham «Oziq-ovqat ishlab chiqarish, tashish, saqlash va sotish sohasida vujudga keladigan iqtisodiy munosabatlar tizimi» [11] deb ta'riflaydi.

Iste'molchilarning eng zarur ehtiyojlarini qondirishi oziq-ovqat sanoati mahsulotlari orqali amalga oshadi. Natija sifatida insoniyatning hayot tarzi yaxshilanadi. Jahon mamlakatlaridagi hozirgi vaziyat, bir tomondan, uchinchi dunyo mamlakatlari juda ko'p och odamlarning mavjudligi bilan, boshqa tomondan, rivojlangan mamlakatlarda ortiqcha oziq-ovqat ishlab chiqarish va uning iste'moli bilan tavsiflanadi [12].

O.N.Fetyuxina esa oziq-ovqat tovarlari bozori tushunchasini yoritishda «sotsium» (tabaqlanish) va «raqobatda ustunlik» kabi kategoriyalarni qo'llab, quyidagicha ta'rif beradi: «Raqobat

ustunliklari ko'rinishidagi keskin ta'sir ko'rsatadigan jamiyat hayotini ijtimoiy-iqtisodiy ta'minlash tizimi, uning asosiy tarkibiy qismlari oziq-ovqatga bo'lgan biologik ehtiyojlar, shuningdek, aholining to'lov qobiliyati va milliy ishlab chiqarish va import orqali shakllanadigan taklif tufayli noelastik talabdan iborat» [13].

I.G.Ivolga fikricha, «Oziq-ovqat tovarlari bozori davlat agrar siyosati va xalqaro integratsiya jarayonlari ta'siri bilan shakllanadigan, ichki ishlab chiqarish va import hisobiga aholini yetarli hajmdagi iste'mol mahsulotlari bilan ta'minlash, qishloq xo'jaligi xomashyosi va ozuqa mahsulotlari ishlab chiqarish, saqlash va siljitish bo'yicha bozor subyektlari o'rtasidagi o'zaro munosabatlar tizimidir» [14].

G.M.Zinchuk esa «oziq-ovqat bozorini oziq-ovqat xomashyosi va oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish, taqsimlash, almashish va iste'mol qilishni qamrab oluvchi iqtisodiyotning tarkibiy qismi, sifatida belgilaydi» [15].

Oziq-ovqat sanoati faoliyati jarayonini boshqarishda nazariy jihatdan bir nechta bosqichlar mavjud bo'lib, u boshqaruv tizimi yuzasidan ma'lumot to'plash, obyekt va subyektini ajratib olish, uning subyektini xususiyatlarini ajratish, strategik boshqaruv yo'nalishlarini tanlash, oziq-ovqat sanoati korxonalarini faoliyatidagi jarayonni boshqarish, boshqaruv mexanizmini muayyan shaklga keltirish va rasmiylashtirish, boshqaruv mexanizmining elementlarini, ularning o'zaro bog'liqligini asoslash, boshqaruvning maqsad va vazifalarga muvofiq turli vositalarini belgilashdan iborat [16].

Respublika oziq-ovqat sanoati korxonalarida innovatsion faoliyatni yanada rivojlantirishga qaratilgan muammolarni o'rganish, innovatsion faoliyatning samaradorligi, avvalambor, mamlakatda innovatsion muhitni yaxshilashga qaratilgan qonunlar doirasida yagona huquqiy me'yorlar tizimini shakllantiradigan institutsional asoslarni ishlab chiqish darajasiga bog'liq ekanligidan dalolat beradi.

O'zbekiston Respublikasining Jahon iqtisodiy hamjamiyatiga a'zo bo'lishida asosiy vazifalardan biri milliy iqtisodiyotda innovatsion faoliyat masalasi hisoblanib, birinchidan, innovatsion faoliyatni tartibga soluvchi me'yoriy-huquqiy mexanizmlarga bog'liq bo'lsa, ikkinchidan, innovatsion loyihalar, g'oyalar va ixtirolarni moliyalash tizimining rivojlanganlik jihatlariga bog'liq bo'ladi. Demak, oziq-ovqat sanoati korxonalarida raqobatni kuchaytirishda, innovatsion faoliyatni yanada rivojlantirishda, eng avvalo, innovatsiya va innovatsion faoliyat hamda innovatsion loyihalar tushunchalarini o'rganish kerak.

Tadqiqot metodologiyasi. Maqolada oziq-ovqat sanoati korxonalarining faoliyatini rivojlantirish mexanizmining ahamiyatini va sohadagi mavjud muammolarni ilmiy jihatdan o'rganish, qiyosiy solishtirish, statistik ma'lumotlarni o'rganish va iqtisodiy jihatdan taqqoslash va tahlil qilish, mantiqiy fikrlash, ilmiy abstraksionalash, analiz va sintez, induksiya va deduksiya usullaridan keng foydalanilgan.

Tahlil va natijalar. O'zbekiston Respublikasida faoliyat ko'rsatayotgan turli mulkchilikka asoslangan oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqaruvchi subyektlarning innovatsion faoliyati bir qator ijobiy jihatlarni o'zida mujassamlashtirishi lozim. Jumladan: amaliyotga yangi, takomillashgan ishlab chiqarishni joriy etish; mahsulot ishlab chiqarish xarajatlaridan unumli foydalanish va xarajatlar rentabelligini oshirish; barcha me'yorlarga ekologik jihatdan to'liq javob beradigan oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqish hamda ushbu mahsulotlar tannarxini pasaytirish; ishlab chiqariladigan oziq-ovqat mahsulotlarining iste'mol va sifat xususiyatlarini doimiy ravishda oshirib borish; mavjud oziq-ovqat mahsulotlariga turdosh yangi tur oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqishni kengaytirishni talab etadi.

Oziq-ovqat tadbirkorligi xo'jalik yuritishining xususiy shakli bo'lib, rivojlangan davlatlar iqtisodiyotida ko'p asrlik rivojlanish evaziga ustuvor mavqega ega bo'ldi. Tadbirkor ishlab chiqarish omillaridan samarali foydalanuvchi hamda o'zining ichki imkoniyatlaridan foydalanadi va maqsadga erishish uchun o'zining bilim va ko'nikmalari asosida yuqori foyda olishga intiluvchi shaxs hisoblanadi. Shuningdek, oziq-ovqat sanoatida tadbirkorlikning innovatsion salohiyatini oshirishda quyidagi vazifalarni hal qilish zarur: oziq-ovqat sanoatida innovatsion salohiyatni oshirishning ustuvor vazifalarini belgilash va tatbiq etish, ilg'or tuzilmaviy o'zgarishlarni oziq-ovqat sanoatida ta'minlash; innovatsiya faoliyati infratuzilmasini yaratish va rivojlantirish; mahalliy oziq-ovqat mahsulotini xalqaro bozorlarga chiqarish va tashqi iqtisodiy innovatsiya faoliyatini rivojlantirish bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirish; innovatsiya faoliyatini rivojlantirishda ilm-fan, ta'lim, ishlab chiqarish va moliya-kredit sohaslarining o'zaro hamkorligini ta'minlash; xalq xo'jaligi iqtisodiyotini va uning tuzilmaviy balans strategiyasini belgilovchi asosiy yo'nalishlarini rivojlantirish hamda barqarorlashtirish uchun fan-texnika salohiyatidan samarali foydalanishni ta'minlash [17].

Oziq-ovqat korxonalarida birlamchi tusdagi mahsulotlar uzluksizligini ta'minlashda resurs bazasining xususiyatlarini chuqur tahlil qilish hamda malakali xodimlar, boshqaruv hamda

ma'muriy, innovatsion, asosiy ishlab chiqarish hamda moddiy tUSDagi resurslarga yuqori darajadagi strategik ahamiyatga tayangan holda yondoshish zarur. Oziq-ovqat sanoati korxonalarining pirovard mahsuloti agrar tarmoq va qishloq

xo'jaligi bilan uzviy bog'liqdir. Ular orqali mahsulotning sifat darajasi va tannarxini nazorat qilish imkoni mavjud. Raqobatga kirishishda ustunlikni saqlab qolishda oziq-ovqat sanoati korxonalari mavjud resurs hamda ularning o'ziga xos alohida xususiyatlarini tahlil qilishi zarur .(1-jadval).

1-jadval

Oziq-ovqat korxonalaridan mahsulotlar ishlab chiqarish uchun resurslar va ularning o'ziga xos ayrim xususiyatlari

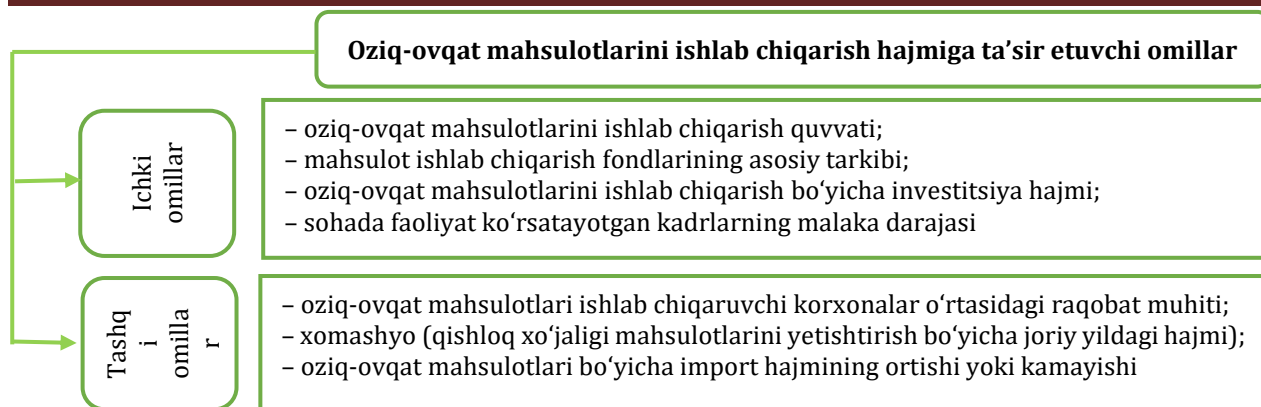
Resurslar	Xususiyatlari
Ma'muriy	Davlat darajasidagi, xususiy tashkilotlar va muassasalar bilan o'zaro aloqalar tizimi, tashkiliy va ma'muriy boshqaruv usullari muammolarni samarali hal qiladi
Mehnat	Mehnatni boshqarish jarayonida foydalanish mumkin bo'lgan barcha zarur imkoniyatlarini ifodalaydi. Miqdoriy jihatdan, mehnat resurslarining miqdori xodimlarning rasmiy ravishda belgilangan yosh darajalariga, mehnatga layoqatli ishchilarning ulushiga bog'liq.
Xomashyo	Xomashyoning sifati va assortimenti ishlab chiqarish va mehnat unumdorligi omilidir. Texnologiyalarning ishlashi, ish vaqti, ishchilar tayyor mahsulot ishlab chiqarishga sarflaydigan vaqti xomashyo sifatiga bog'liq
Innovatsion (Novatsiya)	Insonlarning bilimlari, ko'nikmalari va ishlab chiqarish tajribasi hamda nomoddiy aktivlar, raqamli dasturiy ta'minot, huquqi kafolatlangan savdo markalari va boshqa iqtisodiy natijalariga ega
Moliyaviy	Kapital qo'yilmalar, xususan, aylanma mablag'ni kengaytirish, fiskal siyosatning barcha imkoniyatlarini aniqlaydi. Ular korxonani boshqarish mexanizmining hayotiy faoliyatini ta'minlaydigan "qon aylanish" tizimidir
Ishlab chiqarish	Ilmiy va texnik yuksalish bilan birgalikda ishlab chiqarishni yanada rivojlantirish, korxonalar tomonidan tayyor mahsulotlarning yillik eng samarali ishlab chiqarilishini ta'minlash

Oziq-ovqat sanoati korxonalarida asosiy ishlab chiqarish faoliyatini olib borishda ishlab chiqilgan rejaga va qabul qilingan qonun normalariga tayanib ishlab chiqilgan maxsus standartlar va mahsulot turlari bo'yicha ishlab chiqarishni olib borishni talab etadi, bunday holatda ilmiy asoslangan va natijasi ijobiylikni kutiladigan operatsion boshqarish dasturini oziq-ovqat korxonalarida faoliyatida amalga oshirish maqsadga muvofiq sanaladi.

Oziq-ovqat sanoatining yanada takomillashuviga ekzogen va endogen omillarini aniqlash, ushbu omillarning vujudga kelish yo'nalishi va korxonalar tomonidan nazorat qilish imkoniyati bilan ajralib turadi. Ichki omillar ishlab chiqarishning rivojlanishi va uning potensial imkoniyatlarini aniqlaydigan va ishlab chiqaruvchi tomonidan nazorat qilinadigan ham moddiy, ham nomoddiy ko'rinishdagi belgilardir. Tashqi tarzda ta'sirga ega hisoblangan omil belgilariga ijtimoiy-iqtisodiy tUSDagi oziq-ovqat sanoatining rivoj topishiga xizmat qiladigan ta'siri inobatga olinadi. Oziq-ovqat sanoatining innovatsiya sohasidagi asosiy vazifalariga quyidagilarni kiritish mumkin: oziq-ovqat sanoatida innovatsiya siyosatini shakllantirish va raqobatni rag'batlantirish, innovatsion

faoliyatning xavf-xatarligi oldini olish maqsadida uni sug'urtalash, yaroqsiz bo'lib qolgan mahsulotni iste'molga chiqarganligi uchun davlat sanksiyalarini kiritish, innovatsiyalarning ijtimoiy-ekologik yo'nalishlarini takomillashtirish orqali ilm-fan, texnika va texnologiyalarni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash.

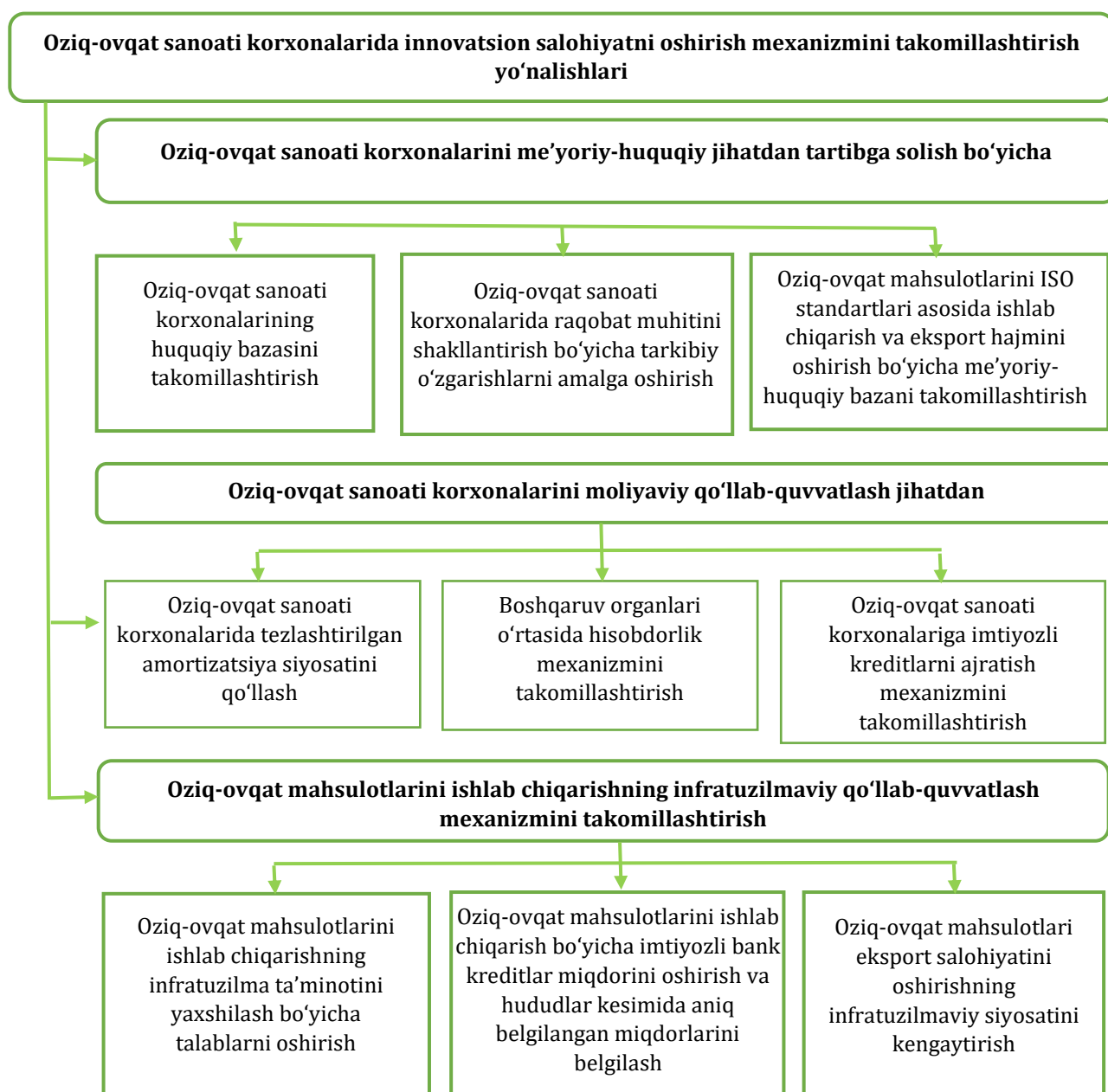
Respublikaning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlani-shida oziq-ovqat sanoati korxonalarining o'rne muhimdir. Shu sababli asosiy vazifa – iqtisodiyotni innovatsiya va investitsiyalar orqali rivojlantirishda, birinchidan, milliy daromad hajmini ko'paytirish bo'lsa, ikkinchidan, oziq-ovqat sanoatini ishlab chiqarish fondlari bilan ta'minlash, o'sib borayotgan aholi ehtiyojini zarur oziq-ovqat iste'mol mahsulotlari bilan ta'minlab borish. Shu sababdan, avvalo, talabni, ya'ni ehtiyojni qondirish uchun xomashyolardan unumli foydalanish, ularni tayyorlash, qayta ishlash, saqlash, tashish, yuklash xizmatlariga e'tiborni kuchaytirish talab etiladi. Sanoat ishlab chiqarish fondlari samarasini oshirish bilan birgalikda korxonalar samaradorligini, ya'ni yangi innovatsiya va investitsiyalar darajasini oshirish hamda respublikada oziq-ovqat tadbirkorligi faoliyatini rivojlantirish masalalarini hal qilish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

1-rasm. Oziq-ovqat sanoati korxonalarini rivojlantirishda ta'sir qiluvchi omillar

Mamlakatdagi aniq ijtimoiy, iqtisodiy va ziyatlar me'yoriy-huquqiy dalolatnomasi asosida innovatsion siyosatning asoslarini qabul qilishdan

boshlanadi, unda boshqaruv subyektlari va obyektlari, uning huquqlari, majburiyatlari va mas'ulligi belgilab qo'yiladi (1-rasm).

1-rasm. Oziq-ovqat sanoati korxonalarining innovatsion salohiyatini oshirish mexanizmini takomillashtirish yo'nalishlari

Oziq-ovqat sanoati korxonalarida tadbirkorlikning innovatsion salohiyatini oshirishda takomillashgan iqtisodiy mexanizmni ishlab chiqish zarur, deb hisoblaymiz. Innovatsion faoliyatning davlat tomonidan boshqarilishida tashkiliy mexanizmi orqali bevosita va bilvosita manfaatdor tomonlar fikrlarining hisobga olinishi hamda bir vaqtning o'zida innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish bo'yicha kelishilgan holda chora-tadbirlarni ishlab chiqish kerak.

Xulosa va takliflar. Oziq-ovqat sanoati korxonalarini rivojlantirish mexanizmini ilmiy-nazariy tahlil qilish natijasida tashkiliy-iqtisodiy mexanizmning shakllarini quyidagicha tavsiflash mumkin:

1. Oziq-ovqat sanoati korxonalarini faoliyatini tartibga solishning me'yoriy-huquqiy mexanizmi. Ushbu mexanizm, asosan, o'z ichiga mamlakatimiz istiqloqlga erishgandan to shu kungacha qabul qilingan oziq-ovqat sanoati korxonalarini faoliyatini bevosita hamda bilvosita tartibga soluvchi turli Qonunlar, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari, qarorlari, Vazirlar Mahkamasining qarorlari, vazirliklar va qo'mitalar, agentliklar tomonidan qabul qilingan qonun-osti hujjatlarini oladi.

2. Oziq-ovqat sanoati korxonalarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmi. Mazkur mexanizm bevosita oziq-ovqat sanoati korxonalarini faoliyatini imtiyozli kreditlar orqali moliyalashtirish, ularga mikrolizing xizmatlarini ko'rsatish bilan bog'liq bo'lgan barcha dastaklarni, hujjatlarni o'z ichiga oladi. So'nggi yillar mobaynida respublika oziq-ovqat sanoati korxonalarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash maqsadida tijorat banklari tomonidan berilayotgan kreditlar va ko'rsatilayotgan mikromoliyaviy xizmatlar hajmini yildan yilga oshirib borish.

3. Oziq-ovqat sanoati korxonalarini infratuzilmaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmi, asosan, soha faoliyatini rag'batlantirish, qo'llab-quvvatlash va tartibga solishga qaratilgan barcha infratuzilmaviy yordam turlarini, xususan, tarmoq vazirliklari, raqobatni rivojlantirish va iste'molchilar huquqlarini himoya qilish qo'mitasi, savdo-sanoat palatasi, tijorat banklari, baholash tashkilotlari, investitsiya fondlari va birjalar, auditorlik, depozitariylar, sug'urta kompaniyalari, eksport-import kompaniyalari, axborot-konsalting firmalari hamda «yagona darcha» tashkilotlari tomonidan beriladigan yordamlarni doimiy oshirib borish.

4. Oziq-ovqat sanoati korxonalarini mulkiy qo'llab-quvvatlash mexanizmi. Ushbu mexanizmga ko'ra, oziq-ovqat sanoati korxonalarini davlat hokimiyati organlari va mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlari tomonidan mulkni qo'llab-quvvatlash, davlat yoki xususiy mulk ko'rinishida yetkazish yoki foydalanish imkoniyatlarini oshirish. Oziq-ovqat sanoati korxonalarida infratuzilmaviy shart-sharoitlar yaratish, jumladan: kredit shartnomasiga ko'ra majburiyatlarni amalga oshirishdagi kamchiliklar, biznesning daromadlilik darajasi va kredit resursi to'lov stavkasi orasidagi yuqori farq tufayli yuzaga keladigan kredit olish bilan bog'liq muammolarni davlat tomonidan bartaraf etish; garov ta'minoti uchun banklarning talablarini kamaytirish; sohada malakali kadrlarni tayyorlash tizimini takomillashtirish; mintaqaviy, xalqaro bozorlarda tovar va xizmatlarning narxlarini o'zgarishi va olib chiqish bilan bog'liq muammolarni bartaraf etish; oziq-ovqat sanoati korxonalarining mahalliy o'z-o'zini boshqarish organlari tomonidan yetarlicha javob olinmasligi kabi ayrim institutsional to'siq chegaralarini bartaraf etish.

Manba va foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. *Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Республикада озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашнинг кўшимча чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2024 йил 16 февралдаги ПФ-36-сонли фармони.* <https://lex.uz/en/docs/6802687>
2. *Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 18 февралда «Республика озиқ-овқат саноатини бошқаришни ташкил этишни янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-2492-сонли қарори.* // *Халқ сўзи.* 2016 йил 19 февраль. // *Lex.uz*
3. *Пищевая промышленность.* // *Большая советская энциклопедия: [в 30 т.] / гл. ред. А.М.Прохоров. 3-е изд. – М.: Советская энциклопедия, 1969-1978.*
4. *Ortiqov A. Sanoat iqtisodiyoti (Darslik).* – T.: TDIU, 2014-y, *O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi “Adabiyot jamg'armasi” nashriyoti.* – T., 2014. 45-52-b.
5. *Гончаров В.Д. Формирование продовольственного рынка.* // *АПК: экономика и управление.* 1996. № 4. С. 51.
6. *Кетова Н.П. Отраслевой маркетинг: стратегии, функции, приоритеты. Учебное пособие.* –М.: Вузовская книга, 2012. С. 320.
7. *Алиева Л., Светлорусова Т. Инновационная система развития агропродовольственного рынка.* // *АПК: экономика и управление.* 2007. №4. С. 50-52. <https://www.library.ru/item.asp?id=9487839>
8. *Кострова Ю.Б. Анализ продовольственного рынка России. Монография.* – СПб.: Издательство Санкт-Петербургского университета управления и экономики, 2014. С. 8.
9. *Cheikh Mbow (Senegal), Cynthia Rosenzweig (The United States of America) Food security.* file:///C:/Users/User/Desktop/08_Chapter-5.pdf 445-pages.

10. Умаров И.Ю. Тадбиркорлик асосида фаолият кўрсатишнинг янги шакллари ва улардаги ўзгаришлар. // *Biznes-ekspert*. – Т., 2019. 1-сон, 8-9-б.
11. Нуралиев С.У., Нуралиева Д.С. Основные направления развития и регулирования продовольственного рынка в условиях вступления России в ВТО. // *Пищевая промышленность*. 2012. №12. С. 10-13.
12. Гаврилов А.И. Региональная экономика и управление. Учеб. пособие. – М.: Юнити-Дана, 2010. С. 288.
13. Фетюхина О.Н. Функционирование и развитие агропродовольственного рынка России в условиях глобализации: теория, методология, практика. Автореферат на соиск. ученой степени доктора наук. – Ставрополь, 2011. С. 12-13.
14. Ивольга И.Г. Функционирование продовольственного рынка России и его адаптация к условиям ВТО. Автореферат на соиск. ученой степени кандидата экономических наук. Нальчик, 2016. С. 8.
15. Зинчук Г.М. Понятие и виды продовольственного рынка. // *Альманах современной науки и образования*. 2011. № 10 (53). С. 111-113.
16. Цахилова В.Ф. Развитие организационно-экономического механизма хозяйствования промышленных предприятий. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук. – М., 2010. С. 24.
17. Умаров И.Ю. Озиқ-овқат саноатида тадбиркорлик фаолиятини ривожлантириш истиқболлари. Монография. – Т.: Фан ва технологиялар, 2014. – 114 б.
18. Саидов М.С. Ўзбекистонда табиий монополь ташкилотларни бошқариш ва тартибга солишнинг иқтисодий ва ҳуқуқий жиҳатлари. // "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy-elektron jurnali. 3-son, may-iyun, 2021-yil. https://iqtisodiyot.tsue.uz/sites/default/files/maqolalar/11_Saidov.pdf
19. Саидов М.С. Глобаллашув шароитида табиий монополь ташкилотлар фаолиятини давлат томонидан тартибга солишнинг институционал хусусиятлари. // «Таълим-тарбия жараёнига инновацион ёндашувлар, муаммо ва ечимлар» мавзусидаги республика илмий-амалий конференцияси. – Т., 2022 й. 197-203-б. <https://zenodo.org/records/6585036>
20. Саидов М.С. Табиий монополь ташкилотларни бошқаришнинг назарий-услубий жиҳатлари. // *Иқтисодиёт ва таълим*. 2021 йил, 2-сон. <https://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/3104/816>
21. Саидов М.С. Табиий монополь ташкилотларни бошқаришда рақобат муҳитини ривожлантириш. // *Иқтисодиёт ва таълим*. 2021 йил, 4-сон. <https://cedr.tsue.uz/index.php/journal/article/view/125/121>
22. Саидов М.С. Табиий монополияларни бошқариш ва тартибга солишнинг хориж тажрибаси. // *Иқтисодиёт ва таълим*. 2021 йил, 5-сон. <https://cedr.tsue.uz/index.php/journal/article/view/209/256>
23. Saidov M.S. Challenges and solutions of formation of competitive environment in regulation of natural monopolies. // *International Journal of Advanced Research in IT and Engineering*. №11 2021. 45-58. ISSN: 2278-6244. <https://qarph.co.uk/IJARIE/Nov2021/G-6.pdf>
24. Saidov M.S. Renewable Energy Sources and Ways of their Implementation in the Republic of Uzbekistan. // *INTERNATIONAL JOURNAL ON ECONOMICS, FINANCE AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT*. ISSN (electronic): 2620-6269. ISSN (printed): 2615-4021. Vol. 5 No. 1. January 2023. P. 38-52. <https://journals.researchpark.org/index.php/IJEFSD/article/view/3879/3668>
25. Saidov M.S. Ways of introduction of modern management mechanisms in the electric power sector of Uzbekistan. // *International Journal of Business Diplomacy and Economy*. Volume 2, No 1. January 2023. P. 98-110. <https://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/977/843>

KORXONALARNING ELEKTR ENERGETIKA SAMARADORLIGINI BAHOLASH: TAHLILLAR VA MODELLAR

Jo'rayev Farrux Do'stmirzayevich

Qarshi muhandislik-iqtisodiyot institute, PhD, dots.

Doliyev Shoxabbos Qulmurot o'g'li

Qarshi muhandislik-iqtisodiyot institute

https://doi.org/10.55439/ECED/vol25_iss2/a36

Annotatsiya. Maqolada energetika samaradorligining ahamiyati, mohiyati, hududiy jihatlari, iqtisodiy holatga ta'siri bayon etilgan. Hudud korxonalarida energetika samaradorligining bugungi holati, mazkur ko'rsatkichning o'zgarish tendensiyasi, unga ta'sir etuvchi omillar ko'lamini, ta'siri, o'zgartirish sur'ati tadqiq etilgan. Korxonalar faoliyatida energetika iste'molining, korxonalar demografiyasida faoliyat yuritayotgan korxonalar sonining ortishi kabi bir tizim omillarining energiya samaradorligiga ijobiy ta'sirini kuzatish mumkin bo'lgan iqtisodiy sharoitlar o'rganilgan. Samaradorlikni oshirishda asosiy ichki omillar ustuvorligi baholangan. Korxonalarining energo-samaradorlik ko'rsatkichi hududiy jihatdan katta tafovutga ega bo'lishi sabablari, bu farq hududdagi aynan qaysi omillar ta'sirida shakllanishi bo'yicha ilmiy natijalar keltirilgan. Korxonalarining elektr energetikadan foydalanish jarayonida kuzatiladigan iste'mol me'yorlaridan chetlanishlar, jumladan, energo-samaradorlik ko'rsatkichining tez sur'atlarda pasayishiga olib kelishini hisobga olib, istiqbolda kutilayotgan korxonalar sonining hamda elektr energetikasiga bo'lgan talabning ortishi dinamikasida iste'mol me'yorlaridan ortishini qat'iy cheklash amliyotini rag'batlantirish bo'yicha takliflar asoslangan.

Kalit so'zlar: energetika samaradorligi, elektr energetika, taqribiy funktsionallik, ekonometrik model, omilli tahlil, modellashtirish, energiya samaradorlik darajalari, energiya samaradorligiga ta'sir etuvchi omillar.